

RECENZIE A ZPRÁVY

ZDENĚK ŠOLLE, DÉLNICKÉ HNUTÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH ZA IMPERIALISTICKÉ VÁLKY. Vydala Rovnost, Praha 1952

Po knihe Jindřicha Veselého *O vzniku a založení KSČ*, která sa v úvodných kapitolách venuje obdobiu 1914—1918 ako nevyhnutnému odrazisku pre zvládnutie vlastnej tematiky, marxisticky ho prehodnocuje a tvrdenia podopiera úryvkami z dokumentov, uvedenými priamo v texte kapitol, Šolleho kniha je prvým obširnejším monografickým spracovaním a publikovaním významných dokumentov v celistvosti, z ktorého budeme vychádzať pre ďalšie, ešte podrobnejšie práce o tomto období. Lebo Šollem úspešne začatý nápor na toto biele miesto našej marxistickej historiografie — najmä pokiaľ ide o publikovanie neznámych archiválií a ich využitie — podnieti zaiste k aktivite na tomto úseku i ostatných našich historických pracovníkov.

V prvej časti sa autor zaoberá politickou a hospodárskou situáciou Rakúska a českým robotníckym hnutím pred vznikom svetovej imperialistickej vojny r. 1914, po jej vypuknutí a udalosťami vojnových rokov až do ruskej buržoázno-demokratickej revolúcie r. 1917.

Osvetľuje v nej, ako sa v Rakúsku, ktoré nastúpilo otvorene cestu imperializmu, vyostřily i vnútorné rozpory. Všíma si situáciu a výhliadky robotníckej triedy a národností monarchie. Ďalej odhaľuje pravú tvár politiky českej buržoázie a kriticky rozoberá činnosť a úlohy sociálnej demokracie v tomto období.

Pred vypuknutím vojny sociálna demokracia bola jediná strana, od ktorej sa čakalo, že povedie robotnícke hnutie. No vtedy už nemala na to predpoklady, pretože stratila revolučné perspektívy, vonkoncom presiakla revizionizmom, oportunistom a buržoáznym nacionalizmom. Organizačný separatizmus sociálnej demokracie zavínil národnostný rozklad medzinárodnej jednoty rakúskeho proletariátu a viedol k prerušeniu vzťahov medzi proletariátom národov v Rakúsku.

Sociálna demokracia v Rakúsku prejavila najväčší svoj oportunistom v postoji k národnostnej otázke, keď sa pridriavala iba požiadavky „národnostnej autonómie“ pre národy v rámci Rakúsko-Uhorska a vôbec nepočítala s revolučným riešením národnostnej otázky. Nikto zo sociálnych demokratov v Rakúsku sa ani len nezmienil o Stalinovej práci z r. 1913 *Marxizmus a národnostná otázka*, ktorá vznikla predovšetkým na základe štúdia rakúskeho skutočností a ukazovala revolučné riešenie. Nikto zo sociálnych demokratov sa ne-

zmienil o Stalinovej práci preto, lebo ukazovala možnosť rozbitia monarchie, a to si predsa sociálni demokrati neželali.

Hoci proti oficiálnemu vedeniu sociálnej demokracie vznikla už pred vojnou opozícia anarchistov a tzv. centralistov, ani jedna z týchto opozičných skupín sa nevyhranila na takú silu, aby bola schopná viesť revolučný proletariát.

Keď po vypuknutí vojny sociálni demokrati v Rakúsku neboli iní ako sociálni demokrati v ostatných krajinách a vyhlásili otvorený súhlas s imperialistickou vojnou, keď sľúbili vláde podporu a buržoázii spoluprácu, čím si podľa zásluhy vyslúžili pomenovanie sociálšovinistov, proletariát sa ocitol bez vedenia. Sociálno-demokratická strana proletariát opustila, zradila a prenechala sám na seba. A že i za takýchto okolností vznikol živelný odpor ľudu, prejavujúci sa v nechuti bojovať, v dezerciaciach, v sabotáži pri výrobe vojnového materiálu, v štrajkoch, to svedčí o opravdivej hrdinskosti a sile ľudu. Lebo živelný revolučný odpor robotníkov a vojakov proti imperialistickej vojne, to je skutočný začiatok boja za našu národnú a sociálnu slobodu.

V ďalšej kapitole opisuje autor rozmach masového hnutia odporu proti monarchii pod vplyvom ruskej februárovej revolúcie. Celé leto i v jeseni 1917 prepukala nespokojnosť hlavne medzi robotníctvom priemyslových miest, v Prahe, Ostrave, Plzni, v Prostějove atď. Autor uvádza zaujímavý doklad, že robotnícki zástupcovia, dovoľávajúc sa zásady samourčenia už v polovici r. 1917, žiadali českú poslaneckú delegáciu, aby sa domáhala utvoriť čs. samostatný štát. No v tom istom čase česká buržoázia stále zotráva na koncepcii celistvosti Rakúska a len navonok demagogicky manévruje nacionalistickými heslami. Českí kapitalisti boli zajedno s rakúskymi militaristami, keď sa v lete 1917 uskutočnilo zmilitarizovanie robotníctva v dôležitých výrobných odvetviach, aby len robotníci boli čo najviac vykorisťovaní a aby každý ich pohyb mohol byť udušený podľa vojnových zákonov.

Autor správne poukazuje na charakter tzv. opozície proti vedeniu sociálnej demokracie, ktorá síce vytyčuje radikálnejšie heslá, ale v podstate je nástrojom buržoázie. Jej pôsobenie bolo tým nebezpečnejšie, že bolo zákerné. Veď aký bol program tejto opozície? Habsburská monarchia podľa predstáv českej buržoázie, nadstavovanie pasce na bezzásadové spojenie sociálnej demokracie s národnými socialistami. Český ľud pochopil, že ide o snahu zničiť stranu ako triednu organizáciu a tieto rafinované úmysly rozhodne odmietol a prekazil.

Základným medzníkom a oporou národnooslobodzovacieho hnutia českého ľudu je Veľká októbrová socialistická revolúcia. Až ňou začala usmernená éra v boji za slobodu. Bez nej by nebolo 28. októbra, nebolo by našej samostatnosti. Prvou vlnou jej vplyvu na protiimperialistický boj ľudových mas v Rakúsku začína autor ústredné kapitoly svojej práce. Veľká októbrová socialistická revolúcia vzbudila v českom pracujúcom ľude veľké revolučné nadšenie. Ľud pochopil ohromný význam dekrétov sovietskej vlády o mieri, pôde a požiadavky práva národov na samourčenie až do odtrhnutia. Preto stupňovaným odporom proti monarchii a búrlivými demonštráciami za chlieb a slobodu jednoznačne dokazoval, že sa stavia po boku ruského proletariátu a je odhodlaný uplatniť aj v Rakúsku program Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie. Naproti tomu sociálšovinisti sa snažili revolučné udalosti falšovať. Česká buržoázia dostala strach

a zaujala proti bolševickej revolúcii odmietavý postoj zúrivého triedneho nepriateľa. Až keď videla, že nijaká sila nezabráni šíreniu revolučných myšlienok, zmenila taktiku a v snahe zachovať si vplyv na masy a udržať si pozície v národnom hnutí dovoľavala sa tiež práva na samourčenie národov. Pritom však počítala i so západnými imperialistami, so zahraničnými akciami Masaryka a rozhodnutie očakávala od rafinovaných diplomatických ťahov Wilsona. Nemôže byť zrejmejšieho dôkazu obojakosti politickej tváre českej buržoázie, ako bolo toto manévrovanie, ktorým sa usilovala zmasť myseľ českého pracujúceho ľudu doma i v légiách, zneužiť jeho boj za národnú a sociálnu slobodu a uviesť ho do koľají, aké jej vyhovovali.

O narastajúcej revolučnej odhodlanosti nášho ľudu svedčí celý rad akcií, počínajúc januárovým štrajkom 1918. Tento štrajk bol dôkazom, že volanie po mieri, zriaďovaní rád robotníkov a vojakov našlo pôdu aj v Rakúsku. Bola to prvá veľká, no nevyužitá revolučná príležitosť pracujúceho ľudu v Rakúsko-Uhorsku pod vplyvom Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie, bolo to mocné masové hnutie, no bez vedenia strany, ba priamo zlomené po dohovore sociálšovinistov s rakúskymi imperialistami. Januárový štrajk mocne otriasol monarchiou, nápor na monarchiu už potom neprestal. Nepokoje a vzbury r. 1918 v rakúsko-uhorskej armáde, ktorých iniciátormi boli práve českí príslušníci, dokazoval, že idey Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie sa nezadržateľne rozširujú a revolučná vlna ľudových mäs ustavične vzrastá. Nepriateľ v tyle, hnutie odporu robotníkov a vojakov robilo monarchii nemenej starostí ako nepriateľ na fronte. Čoraz väčšmi pribúdalo možností na rozmetanie monarchie revolučnou cestou, chýbal však najdôležitejší činiteľ — revolučná strana.

Revolučné nálady a výzvy, šírené radikálnymi skupinami bez súhlasu vedenia sociálnej demokracie, ba priamo proti nej, nachádzaly mocný ohlas v ľude, ktorý všetku nádej vkladal do prenikajúcich síl Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie. A boli to tieto sily, ktoré podnietily usporiadanie mohutnej prvomájovej demonštrácie r. 1918, bojovej to demonštrácie robotníckej triedy pod heslami „Socialistický národ“, „Samourčenie národov“, „Mier, slobodu a chlieb národom“ a pod. I keď sa autor prísne pridržiaval svojej témy a venoval sa iba českému robotníckemu hnutiu, mohol sa aspoň krátko zmieniť o 1. máji 1918 v Lípt. Sv. Mikuláši ako o prvom otvorenom prejave proti monarchii na Slovensku, ako o prvom vyjadrení vôle slovenského pracujúceho ľudu utvoriť samostatný štát s Čechmi. Po 1. máji 1918 hnutie robotníctva neobyčajne vzrástlo. No vzrástlo aj štvanie buržoáznej tlače proti bolševikom a ich prívržencom v Čechách, najmä proti Dr. B. Šmeralovi, keď sa už predtým definitívne rozišiel so sociálnodemokratickými predákmi a stal sa nadšeným bojovníkom za vec revolučného proletariátu.

Šolle správne ukazuje, že až v lete 1918, keď už existencia Rakúsko-Uhorska bola otázkou krátkeho času, česká buržoázia vytvára Národný výbor, pravdaže, nie na podporu ľudového hnutia proti monarchii, ale aby mohla odboj ľudu hamovať a zabezpečiť plány buržoázie pre nastávajúci prevrat.

Autor venuje najviac miesta kapitole 14. október a vznik ČSR. V nej sa mu podarilo zhodnotiť utvorenie Socialistickej rady, osvetliť pozadie jej vzniku, priebeh 14. októbra, odlíšiť činnosť revolučných členov Socialistickej rady Dr.

B. Šmerala, Dr. Vrbenského a L. Landovej-Štychovej od sociálšovinistov. Lebo bola ich zásluha, že 14. október 1918 prerástol z protestnej demonštrácie národného rázu v záujme buržoázie do bojového pokusu o samostatnú proletársku politiku, že 14. október je dňom vzbury proletárskych živlov proti komandovaniu vlastnou buržoáziou, že v tento deň sa v skutočnosti na ľudových shromaždeniach vyhlásila ČSR. Nič na veci nemení, že zásahom sociálšovinistov Socialistickej rady a Národného výboru za pomoci rakúskych úradov sa podarilo na niektorých miestach demonštrácie a vyhlasovanie samostatnosti zamedziť. 14. október bol už v podstate morálny krach monarchie a základ utvorenia ČSR.

Obdobie od 14. októbra do 28. októbra 1918 je vlastne obdobím zvýšeného úsilia buržoázie zabezpečiť sa pred ľudovou revolúciou, pripraviť sa na prevzatie moci. Pozoruhodná je skutočnosť, že v tomto čase ani na ženevských porádach českých buržoázných politikov s predstaviteľmi Masarykovej skupiny sa nerozhodlo o štátnej nezávislosti Československa a delegáti sa vracali s tým, že budú vyjednávať o utvorení nejakej konfederácie, do ktorej by patrilo aj Československo.

Autor zdôrazňuje a dokumentuje pravdu o 28. októbri 1918, keď ľud v búrlivých demonštráciách po zpráve o kapitulácii Rakúsko-Uhorska odstraňoval symboly skrachovanej moci a prevolával slávu Československej republiky, zatiaľ čo tzv. mužovia 28. októbra, Rašín, Švehla, Soukup, Stříbrný, demagogicky nabádali ľud v týchto rozhodujúcich chvíľach k pokoji a poriadku a Národný výbor sa horúčkovo usiloval prebrať moc skôr, než by ľud plne uplatnil svoju vôľu.

Dokumenty, ktoré autor uvádza, dokazujú lživosť legend, ako by Wilson pred ukončením vojny zmenil pod vplyvom Masaryka svoj náhľad na Rakúsko-Uhorsko a národnooslobodzovací boj českého národa, ako by o utvorení ČSR rozhodlo víťazstvo Dohody. V skutočnosti hlavným činiteľom bol národnooslobodzovací boj ľudu pod vedením robotníckej triedy, ktorý rozdrvil Rakúsko-uhorskú monarchiu a dobyl národnú slobodu a štátnu nezávislosť, i keď v rozhodujúcich chvíľach ľudovej revolúcie nemohol zabrániť, aby vedenie neprešlo do rúk buržoázie.

Aj v záverečnej časti, vo vykresľovaní 28. októbra chýba aspoň zmienka o Slovensku, ktoré nachádza svoje jediné správne miesto po boku českých krajín v spoločnom štáte a vedno s nimi vchádza do nového obdobia národných dejín.

V prílohovej časti sa soznamujeme s mnohými cennými dokumentami vo fotokópiách i v prepisoch týkajúcich sa záverečného dvojročia prvej imperialistickej vojny a pre nás tým vítanejších, že skoro všetky sú publikované prvý raz. Myslíme, že práve pre bohatosť uverejneného materiálu si mohol autor zvoliť pomerne úsporný výraz v texte vlastných kapitol, pretože to ostatné dokresľujú dokumenty, ktoré zároveň otvárajú historikovi možnosť ďalšieho osvetľovania udalostí.

Využitím marxistickej a pokrokovej literatúry i literatúry buržoáznej, ako aj interpretáciou dokumentov Šolle kontrastne zvýraznil rozhodujúcu zásluhu ľudových más na našom oslobodení na rozdiel od oportunistu tých, čo si v našom oslobodzovacom boji počínali vypočítavo, do správneho svetla postavil chytrácke manévrovanie českej buržoázie a servilnú politiku sociálšovinistov.

Pri nedostatku vysokoškolských učebníc kniha je dobrou pomôckou aj pre našich študentov. Tak isto je vhodným doplnujúcim materiálom pre vyššie formy školenia a pre všetkých, čo chcú zvýšiť svoju ideologickú úroveň marxistickým poznávaním národných dejín.

Celkove sa Šollemu dobre podarilo splniť vytýčený cieľ: ozrejmiť a dokumentami podprieť, že národnú slobodu r. 1918 sme dosiahli silou ľudu, silou socialisticky smýšľajúceho robotníctva a vplyvom Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie.

M. Kropilák

JOSEF MACEK, TÁBOR V HUSITSKÉM REVOLUČNÍM Hnutí, I. díl. Praha, vydala Rovnost, Praha 1952, strán 444 — 8 máp, 8 fotoobrazov.

V I. diele monografickej práce o Táboře autor analyzuje krízu feudálneho spoločenského poriadku, prejavujúcu sa v základni a odzrkadľujúcu sa zákonite i v ideológii. Kríza feudalizmu v českých krajinách vyvrcholuje v husitskom revolučnom hnutí, v epochálnom protifeudálnom zápase českého ľudu s cudzou svetskou a cirkevnou mocou. A práve počiatok revolučného výbuchu v rokoch 1419—20 charakterizuje i založenie mesta Tábora, ktoré sa má stať mestom sociálnej rovnosti a jadrom revolučných síl českého ľudu v boji o spravodlivejší spoločenský poriadok, i keď v starých formách, ale s obsahom novým, preto i revolučným.

V úvodnej kapitole venuje autor pozornosť hodnoteniu husitstva českou buržoáznou historiografiou. Pokrokový odkaz českej národnej minulosti, kam nepochybné patrí i husitské revolučné hnutie, ktorý odhalil reprezentant pokrokovvej českej buržoázie v polovici XIX. stor. a historik František Palacký, prehľbuje a háji voči nepriateľským a falošným tendenciám buržoáznej českej historiografie v období rozvitého kapitalizmu a imperializmu (V. Tomek, J. Pekař, V. Chaloupecký, T. G. Masaryk a J. Slavík) dielo nášho Zdeňka Nejedlého a politický zápas hrdinských bojovníkov za práva českého a slovenského ľudu, Klementa Gottwalda, Karola Kreibicha a Kurta Konrada. V ďalšej kapitole zaraďuje autor krízu feudálneho spoločenského poriadku v českých krajinách v druhej polovici XIV. stor., prejavujúcu sa v hospodárstve a ideológii („kacírske hnutia“), do celoeuropejských súvislostí a poukazuje na triedne boje potláčaných nás vo Florencii, Flandroch, Francúzsku, Anglicku i Nemecku. V III. kapitole autor dôkladne rozoberá hospodársku situáciu českých krajín počiatkom XV. stor., pred vypuknutím husitského revolučného hnutia. Poukazuje na koristnícky charakter pápežského dvora a cirkevnej hierarchie v Čechách a na rozpor medzi vysokým a nižším klérom. Pri vykresľovaní triednych rozbrojov vnútri svetskej šľachty, ktorej ako celku záleží na povalení moci všemocnej cirkevnej hierarchie, zdôrazňuje rozdielny charakter triednych záujmov vysokej šľachty v protiklade k záujmom zemianstva, čo sa prejavilo i rozličným postojom a úlohou panstva na jednej a zemianstva na druhej strane v husitskom revolučnom hnutí. Javiskom ostrých triednych zápasov sú i mestá, kde dochádza k boju o moc medzi nemeckým patriciátom a českými mešťanmi (remeselníkmi). Pritom mestská chudoba bojuje o holú existenciu, čo sa najvypuklejšie pre-

javuje v hlavnom meste kráľovstva, v Prahe. Vidiek, deptaný feudálnou vrchnosťou, klamaný kupcami a cechmajstrami miest, stavia sa na odpor voči feudálnej moci (južné Čechy). Kríza feudálneho spoločenského poriadku, prejavujúca sa vo zvyšovanom útlaku feudálov a patriciátu a v zostrujúcom sa odpore potláčaných más, narastanie rozbrojov vnútri vládnucej triedy vedú k revolučnému výbuchu; pri hodnotení revolúcie a revolučného hnutia sa autor opiera o klasickú charakteristiku revolúcie V. I. L e n i n a v práci *Detská nemoc Tavičiarstva* (Bratislava, 1950). Autor nenechal nepovšimnutú ani analýzu ideológie, ktorá zákonite odráža situáciu v základni. Nekompromisne sa vyporiadava s falošnými a prekrútenými tvrdeniami buržoáznej historiografie, ktorá chcela vidieť v husitskom hnutí iba hnutie náboženské, hnutie reformné, vyrastajúce pod vplyvom cudzích a do Čiech privlečených „kacírskych“ učení (valdenstvo, bogumilstvo, viklefizmus a i.). Autor, vyťažiac zásadné poučky z práce klasika Fr. E n g e l s a, *Nemecká sedliacka vojna* zdôrazňuje veľký význam ľudových kacírskych hnutí ako jediného možného prejavu protifeudálneho zápasu širokých más v stredoveku. České ľudové kacírstvo (i meštianske) vyrastá už pred vypuknutím husitského revolučného hnutia z domácich koreňov a je revolučnou ideológiou mestskej chudoby a vidieka rozkladajúcou feudálny poriadok, pričom však meštianske kacírstvo zodpovedá triednym záujmom českého meštianstva s bohatým, zväčša nemeckým patriciátom v boji o moc. Podstatnú časť Mackovej práce tvorí V. kapitola, v ktorej autor opisuje rozvoj husitského revolučného hnutia do jari 1420, kedy založili revolučné masy mesto Tábor. Bohaté archívne materiály umožnili autorovi poukázať na všeobecnú nespokojnosť a odpor českého ľudu, meštianstva a šľachty voči pápežovi a cisárovi a ich služobníkom doma, ktorí spoločne pripravili o život majstra Jána Husa bezprostredne pred vypuknutím revolučného hnutia. Centrá nespokojnosti a odporu kryštalizujú sa počiatkom r. 1419 v Prahe a v Sezimovom Ústí v južných Čechách. Púte na „hory“ a revolučná činnosť kazateľov (J. Želivský, V. Koranda, Mikuláš z Dražďan a i.) sjednotila široké masy do pevného šíku „božích bojovníkov“, odhodlaných biť sa s feudálmi za skutočnú božiu pravdu. Chilizmus ako forma protifeudálnej revolučnej ideológie a zásada spoločného vlastníctva spotrebných statkov boli rozhodujúcimi údermi na pozície feudalizmu (Panská jednota už 1419), cirkevnej vysokej šľachty, pánov a patriciátu. V rokoch 1419—1421 nadobudla prevahu v husitskom revolučnom hnutí vidiecka i mestská chudoba, ktorú však v r. 1421 zatláča s predných pozícií meštianska opozícia, hoci hnacou silou revolučného hnutia až do Lipan je naďalej mestská chudoba a vidiecky ľud. Aj pre ďalší vývin mesta Tábora malo potlačenie radikálnych revolučných síl r. 1421 podstatný význam. Znamená to počiatok vývoja triedne diferencovaného mesta Tábora, ako ho vidíme o niekoľko desaťročí. Spoločenským rozvrstvením mesta Tábora zaoberá sa autor v poslednej kapitole na základe mestských kníh Tábora i kronikárskych zpráw a to od jeho počiatkov na jar 1420 až do r. 1452. Kým Tábor do r. 1421 je centrom revolučného protifeudálneho hnutia s chiliastickou ideológiou, v rokoch 1421—1434 nadobúda v meste prevahu meštianska opozícia, ktorá po lipanskej porážke opúšťa svojho spojenca v revolučnom hnutí — ľud a v ďalšom vývoji nestoja jej v ceste nijaké zábrany, aby sa nestala vládnucou vrstvou kráľ. feudálneho mesta.

Práca dopisujúceho člena ČSAV Doc. Dr. Jozefa Macka *Tábor v husitském revolučném hnutí*, I. diel svedčí o metodologickej a ideologickej pripravenosti autora. Metodická stránka sa prejavuje správnym proporcionálnym zvládnutím bohatého pramenného materiálu. Ideologická stránka je zvýraznená bojovým marxistickým postojom k prekrúteným výsledkom buržoáznej českej historiografie a aplikáciou poučiek a podnetov klasikov marxizmu-leninizmu na presné rozhraničenie medzi pokrokovými silami v husitskom revolučnom hnutí a silami reakčnými a kompromisníckymi. Pritom nezabudol osvetliť v revolučnom hnutí úlohu kolisajúcej meštianskej opozície, ktorá nakoniec zrádza revolučné sily a zaujíma voči feudálom kompromisnícke stanovisko.

Mackovo dielo *Tábor v husitském revolučném hnutí* je veľký úspech čs. marxistickej historiografie, je príkladom tvorivej práce, čerpajúcej z bohatej studnice marxizmu-leninizmu a príkladnou vedeckou prácou.

P. Ratkoš

WITTMAN TIBOR, BETHLEN GÁBOR. Vydalo Művelt nép könyvkiadó, Budapešť 1952, str. 154.

Dejiny Sedmohradska v XVII. stor. sa nesú v znamení protihabsburského odboja. Tento odboj bol najúspešnejší za vlády kniežata Gabriela Bethlena, ktorý zo Sedmohradska urobil hospodársky a politicky silnú krajinu, s ktorou v protihabsburskej koalícii tridsaťročnej vojny počítaly ako s vážnym partnerom. Bethlen zo Sedmohradska urobil základňu, z ktorej viedol dosť úspešný odboj za slobodu habsburského Uhorska a za jeho sjednotenie. Tieto ďalekosiahle plány nemohol uskutočniť za konkrétnych politických podmienok. To však neuberá na jeho osobnosti, pretože Bethlen bol jedným z najvykajajúcejších politikov, štátnikov a vojvodcov svojej doby. Protirevolučná, klerikálna a nacionalistická historiografia zámerne falšovala Bethlenovu osobnosť a takto ho znehodnocovala v očiach ľudu. Slobodný ľud Maďarska aj teraz môže čerpať z Bethlenových skutkov ponaučenia a preto je pochopiteľné, že súčasná maďarská historická veda nestrpí, aby taký vynikajúci zjav minulosti „naďalej znečisťovala špina jezuitizmu, nacionalizmu a protinárodného objektivismu“. To boli asi pohnútky, prečo autor napísal knihu pre širšiu čitateľskú obec, v ktorej chcel ukázať pravdivého, nefalšovaného Bethlena.

Autor rozdelil knihu na osem kapitol. V prvej sa zaoberá Bethlenovou mladosťou, ktorá prešla v neustálych bojoch s Turkami a v emigrácii pred Báthoryho pomstou a tým, ako Bethlen dospel k poznaniu skutočnosti, že už nie upadajúca turecká mocnosť, ale Habsburgovci znamenajú pre Uhorsko najväčšie nebezpečenstvo, lebo sa usilujú o jeho koloniálne podrobenie. V druhej a tretej kapitole rozoberá Bethlenovu vnútornú politiku v Sedmohradsku. Autor tu opisuje, aké významné reformy uskutočnil v hospodárstve, v peňažníctve a vo verejnom živote a ako sa staral o zveľadenie Sedmohradska. Nebol hádam ani jeden zjav v živote tejto krajiny, ktorý by ušiel jeho pozornosti. V týchto správne poukazuje na to, že Bethlen bol najväčším feudálom, ktorý bol úzko spojený s vládnúcou triedou, záujmom ktorej slúžil aj vtedy, keď sa od nej „odpútal“ a zdanlivo vládol nezávislo. Táto forma vlády, ktorá mala absolutistický ráz,

bola nevyhnutná, keď chcel uskutočniť ďalekosiahle plány, lebo aj sedmohradské stavy mali na zreteli len svoj stavovský záujem. V tejto časti opisuje aj to akú veľkú činnosť vyvíjal Bethlen pri organizovaní armády. V kapitole IV, V, VI opisuje Bethlenove ťaženia proti Habsburgovcom. Podrobne sa zaoberá jeho spojenectvom s Čechmi. Uvádza dôvody, prečo Bethlen nemohol Čechom poskytnúť takú účinnú pomoc, akú potrebovali, hoci sa o to usiloval. Útek maďarských vojakov z bitky na Bielej hore neospravedľuje, ale hovorí, že na vine bol Žikmund Kornis, ktorý nebol dosť energický a Šimon Péchy, ktorý so svojimi 5000 vojakmi prišiel až po bitke. Na inom mieste hovorí, že Bethlen by nebol dosiahol bez Čechov banskobystričský snem, keď dosiahol vrchol svojej moci. Porážku Čechov na Bielej hore pociťoval aj Bethlen, ktorý po nej ostal sám bez spojencov a nemohol uskutočniť svoje plány oslobodenia a sjednotenia Uhorska v takom rozsahu, ako myslel. Najväčším úspechom prvého Bethlenovho ťaženia bolo pripojenie siedmich hornouhorských komitátov k Sedmohradsku. Väčšie úspechy nedosiahol ani svojimi ďalšími ťaženiami. V nasledujúcich kapitolách opisuje kultúrne pomery za vlády Bethlena, keď Sedmohradsko bolo na čele „národnej kultúry“. V poslednej kapitole robí uzávery a ponaučenia z Bethlenovej politiky a skutkov. Zdôrazňuje, že Bethlen budoval a zbraňou chránil výsledky budovania a súčasne úspešne bojoval za národnú slobodu. Nemenej dôležité pre súčasníkov je ponaučenie zo spojenectva s Čechmi a z priateľstva a spolupráce so susednými národmi. Veľmi dôležitým obratom v Bethlenovej zahraničnej politike bola jeho orientácia na Rusko na konci života, keď záujmy ľudu Ruska a Uhorska sa stotožňovali, ale svoje plány o rusko-maďarskom spojenectve proti spoločnej habsbursko-polsko-pápežskej koalícii Bethlen nemohol uskutočniť.

Autorovi sa podarilo hodnotenie Bethlenovej osoby, ako aj jeho miesta v dejinách Uhorska. Bolo by však veľmi vítané, keby sa autor podrobnejšie zaoberal charakterom oslobodzovacej vojny a poukázal na to, čo znamenali pre poddané obyvateľstvo neustále vojenské ťaženia. Škoda, že sa autor podrobnejšie nezaobere staršou historiografiou a nepolemizuje so staršími názormi, ktoré treba vyvracať ako nesprávne.

Dielo je vybavené niekoľkými ilustráciami a chronologickým tabuľkou najdôležitejších udalostí za Bethlenovej vlády. Dielo však splní svoje poslanie a soznámí širšiu verejnosť s jednou etapou národooslobodzovacieho boja proti Habsburgovcom.

E. Haraksim

*Porada českých a slovenských historikov v Smoleniciach
v dňoch 10.—12. júla 1953*

V dňoch 10.—12. júla 1953 konala sa v Domove slovenských vedeckých pracovníkov v Smoleniciach porada českých a slovenských historikov. Cieľom porady bolo prediskutovanie tiež vypracovaných k prvému sväzku spoločného diela českých a slovenských historikov, vysokoškolskej učebnici čs. dejín. Českých historikov pracujúcich na prvom sväzku učebnice na porade zastupovali akademik-korešpondent J. Macek, riaditeľ Historického ústavu ČSAV, doc. Dr. F. Graus, doc. Dr. J. Polišenský a Dr. J. Kočí.

Pracovnú poradu zahájil dňa 10. júla L. Holotík, riaditeľ Historického ústavu SAV, ktorý vo svojom otváracom prejave privítal prítomných českých historikov a zdôraznil význam porady, ktorá je dôležitým krokom na ceste spolupráce českých a slovenských historikov pri riešení spoločných úloh. Potom sa L. Holotík zaoberal programom a úlohami porady a poukázal na to, že vypracované tézy k prvému sväzku učebnice čs. dejín v mnohých ohľadoch nevyhovujú a sú nedostatočné. Uviedol, že tieto nedostatky spočívajú predovšetkým v tom, že tézy sú vypracované iba na doterajších bežných znalostiach a poznatkoch, ktoré nashromaždila buržoázna historiografia a že naša teoretická úroveň, znalosť marxizmu-leninizmu je ešte stále nedostatočná. Zdôraznil, že také veľké podujatie, akým je napísanie nových československých dejín, nemožno robiť iba na základe starých znalostí a literatúry, ale je potrebné osvojiť si množstvo nových faktov a poznatkov a na ich základe podať novú marxistickú koncepciu našich dejín. Iba tak bude možné na jednej strane riešiť celý rad otázok, ktoré si buržoázna historická veda ani len nepostavila a na druhej strane podrobiť revízii mnohé problémy, ktoré sa riešili nesprávne, ako aj odstrániť rôzne pseudoproblémy, ktoré si pri skúmaní našej minulosti stavala buržoázna historiografia a očistiť tak pohľad na našu národnú minulosť.

Potom v mene českých historických pracovníkov prehovoril riaditeľ Historického ústavu ČSAV, akademik-korešpondent J. Macek. Vo svojom prejave okrem iného zdôraznil, že pri prepracovaní téz bude potrebné vychádzať z referátu s. Širokého na X. sjazde KSS a bude potrebné zaujať kritický postoj proti prejavom sociál-demokratizmu a bojovať proti tmárstvu, ktorým bola zamorená buržoázna historiografia.

Dňa 11. júla pokračovala pracovná porada referátom Fr. Grausa o zákonitostiach spoločenského vývoja v tézach prvého sväzku učebnice čs. dejín. Referujúci zdôraznil, že v tézach sa nevenovalo žiadúcej pozornosti ideovo-teoretickým otázkam a poukázal na niektoré nedostatky a medzery, ktoré bude potrebné v tézach odstrániť. Zdôraznil hlavne, že tézy bude potrebné doplniť charakteristikou jednotlivých období feudalizmu a vysvetliť jednotlivé pojmy, s ktorými sa v tézach narába už i z toho dôvodu, že práca má charakter učebnice. Uviedol, že v tézach je potrebné neustále sledovať základné zákonitosti feudálneho obdobia. Fr. Graus zdôraznil, že autori téz prvého sväzku učebnice v nedostatočnej miere uplatnili poučky, ktoré pre feudálne obdobie vyplývajú z práce J. V. Stalina o ekonomických problémoch socializmu v SSSR. Referent poukázal potom na celý rad konkrétnych nedostatkov, ktoré bude potrebné v tézach doplniť. Spomenul napr., že nedostatočná pozornosť sa venovala najmä pozemkovému vlastníctvu feudálov a v tézach sa dôsledne nesledovali zmeny a vývoj tohto vlastníctva. Ďalšie nedostatky vyskytujú sa v tézach i v tom, že sa v nich nevenuje náležitá pozornosť otázkam výroby, jej rozvoja a stagnácie v jednotlivých obdobiach feudalizmu. Fr. Graus videl veľký nedostatok téz i v tom, že nevenujú náležitú pozornosť otázkam štátu a jednotlivých štátnych útvarov. Uviedol, že tieto chyby spočívajú v tom, že autori tu v nedostatočnej miere aplikujú učenie o aktívnej úlohe nadstavby.

V diskusii, ktorá nasledovala po referáte, zaoberali sa účastníci porady nedostatkami téz, na ktoré upozornil Fr. Graus. V diskusii sa shodne konštatovalo,

že uvádzané nedostatky sa v tézach skutočne vyskytujú a že ich bude potrebné prepracovať a doplniť.

Ďalší referát na porade toho istého dňa predniesol J. Macek. Zaoberal sa problémom národnostnej otázky vo spracovaní téz. Poukázal na to, že tejto otázke venovalo sa doteraz v tézach málo pozornosti. Zdôraznil, že vypracované tézy nielen že v náležitej miere nesledujú rozvoj slovenskej a českej národnosti, ale dívajú sa na naše dejiny príliš izolovane a odtrhujú ich od dejín okolitých národov. Nedostatočná pozornosť sa venuje i dejinám nemeckého obyvateľstva v Čechách a maďarského obyvateľstva na Slovensku. Správne riešenie týchto otázok má i široký politický dosah. Pri ich riešení je potrebné ako dôležitú vec postaviť v tézach myšlienku proletárskeho internacionalizmu. J. Macek uviedol, že nedostatky pri spracovaní národnostnej otázky v tézach treba vidieť predovšetkým v tom, že autori téz nesledujú v minulosti vznik a vývoj jednotlivých znakov národa, ako ony vyplývajú z definície J. V. Stalina o národe. V tézach sa dostatočne nepoukazuje na rozvoj československej vzájomnosti ani na priateľstvo našich národov s ľudom okolitých slovanských národov.

V diskusii, ktorá sa rozvinula po referáte J. Macka, poukazovalo sa na konkrétne otázky, ktoré bude potrebné riešiť v súvislosti s úlohami, ktoré vyplývajú zo správneho spracovania národnostnej otázky v tézach. Zdôrazňovalo sa, že v tejto súvislosti bude potrebné všimnúť si i rozvoj jazykov oboch našich národností. V slovenských doplnkoch bude treba venovať zvýšenú pozornosť hlavne postaveniu češtiny ako spisovného jazyka na Slovensku a jej vplyvu na rozvoj slovenského jazyka a slovenskej národnosti. A. Gácsová zaoberala sa v diskusii príspevkou otázkou nemeckej kolonizácie a jej vplyvu na rozvoj našich národností. V diskusii o tejto otázke sa shodne konštatovalo, že nemecká kolonizácia i popri svojich kladných dôsledkoch, ktoré mala najmä v oblasti rozvoja výroby a zlepšenia hospodárskeho položenia slovenských a českých poddaných, bola vo všeobecnosti retardujúcim činiteľom a prekážala rozvoju oboch našich národností, hlavne v mestách.

Toho istého dňa odpoľudnia pokračovala porada diskusiou o pôvodnej akumulácii kapitálu. Úvodný referát do diskusie povedal J. Kočí. Poukázal na nesprávne chápanie otázky pôvodnej akumulácie v prácach niektorých českých historikov po oslobodení, ktorí kládli znaky tohto procesu už na koniec XV. a začiatok XVI. stor. Podobne odmietol i názory maďarského historika P. Pacha-Žigmonda, ktorý mechanickým prenášaním Marxových výsledkov štúdia o pôvodnej akumulácii kapitálu v Anglicku na uhorské pomery dospel k úplne nesprávnym a neprijateľným výsledkom. J. Kočí poukázal na to, že vypracované tézy sa už kriticky vyrovnávajú s týmito názormi a uviedol dôvody, pre ktoré proces pôvodnej akumulácie kapitálu nemožno v našich krajinách klásť tak ďaleko do minulosti.

Diskusný príspevok P. Horvátha, ktorý nasledoval po referáte, týkal sa problematiky spracovania XVII. stor. pre učebnicu čs. dejín. Poukázal v ňom na otázky, ktoré si bude treba všimnúť pri spracovaní. Zdôraznil, že XVII. stor. na Slovensku je najviac obdobia zanedbaným, najmä ak sa berie do úvahy hospodársky a spoločenský vývoj Slovenska v tejto dobe. Z toho dôvodu bude potrebné osvojiť si množstvo nových poznatkov a znalostí týkajúcich sa rozvoja výroby,

položenia roľníckych más a pod. Ďalej sa P. Horváth zaoberal otázkou hodnotenia uhorského štátu, mnohonárodnostnej Rakúsko-uhorskej monarchie a protihabsburských povstaní uhorskej šľachty.

J. Tibenský sa vo svojom diskusnom príspevku zaoberal otázkou hodnotenia vlády Jozefa II. na Slovensku. Poukázal na сложitosť tejto problematiky, čo sa prejavuje i v tom, že reformy Jozefa II. sa ináč hodnotia v Čechách a ináč v Uhorsku (na Slovensku).

Diskusné príspevky ostatných účastníkov porady týkali sa otázok nadhodených v referáte J. Kočího a v diskusných príspevkoch P. Horvátha a J. Tibenského. V diskusii o pôvodnej akumulácii kapitálu dospelo sa k názoru, že tento proces nemožno v našich dejinách klásť ďalej ako do polovice XVIII. stor. V diskusii o otázke hodnotenia vlády Jozefa II. poukazovali slovenskí historici na prílišné vyzdvihovanie jozefinských reforiem a vlády v českých krajinách. Proti tomu sa zdôrazňovalo, že český národ bol v tejto dobe, podobne ako národ slovenský, porobeným národom a s tohto hľadiska je preto potrebné hodnotiť a posudzovať reformy a vládu Jozefa II.

Dňa 12. júla pokračovala porada diskusiou o problematike ranofeudálneho obdobia našich dejín. Úvod do diskusie o týchto otázkach tvoril referát P. Ratkoša Vztah Velkej Moravy a uhorského štátu. Referát vychádzal najmä z filologického materiálu a na základe širokého radu slov z oblasti administratívy, výroby, spoločenských vzťahov a pod., prevzatých od slovanského obyvateľstva na našom území maďarským kmeňovým sväzom v X. stor., snažil sa retrospektívne i pre IX. stor. dokázať existenciu feudálneho spoločenského zriadenia na našom území. V diskusii sa konštatovalo, že filologický materiál je pre toto obdobie dôležitý prameň, no nemožno ho preceňovať. Výskumy čs. filologie v tejto oblasti nie sú ešte na takom stupni rozvoja, aby mohli poskytnúť historikom pevnejšiu oporu pri riešení nadhodeného problému. Dospelo sa preto k názoru, aby sa dizederáta historikov v týchto otázkach adresovali čs. filologom. Ináč sa v diskusii konštatovalo, že referát upozornil na mnoho dôležitých problémov, najmä čo sa týka otázky občiny a jej postupného rozkladu, ktorými sa bude potrebné bližšie zaoberať.

Nakoniec sa riešily na porade otázky štrukturálneho zloženia prvého sväzku učebnice čs. dejín. Vl. Matula oboznámil prítomných so štrukturálnym zložením čs. dejín, na ktorých sa pracuje v Sovietskom sväze v Slovanskom ústave Akadémie vied SSSR. Pri riešení týchto otázok nekládli si účastníci porady za cieľ nejakej definitívne a podrobné vyriešenie stanovených otázok. To bude cieľ redakcie učebnice. Účastníci dospeli iba k názoru, že kapitoly učebnice budú pre české a slovenské dejiny spoločné.

V závere porady poďakoval riaditeľ Historického ústavu SAV L. Holotík českým historikom za ich účasť, ako aj cenné rady, ktorými prispeli k riešeniu vytýčených problémov.

Porada českých a slovenských historikov o prvom sväzku čs. dejín niesla sa v znamení družby českej a slovenskej historickej vedy a znamenala podstatný krok na poli riešenia spoločných úloh, ktoré stoja pred mladou marxistickou čs. historickou vedou.

P. H.

HISTORICKÝ ČASOPIS

Slovenskej akadémie vied

Ročník I. 1953 č. 3

Vydalo v Bratislave roku 1953

Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied

Zodpovedný redaktor: Ľudovít Holotík

Tajomník redakcie: Dr. Július Mésároš

Vytlačily Severoslovenské tlačiarne, n. p., Martin

Výmer PIO čis. 872/1952-IV/2 zo dňa 15. V. 1952

Cena kart. Kčs 20.—.

SLOVENSKÁ AKADÉMIA VIED V BRATISLAVE

vydáva od 1. januára 1953 miesto dosiaľ

vydávaných sborníkov tieto časopisy:

Názov časopisu	Ročník	Vychádza ročne	Cena jednotl. čísla Kčs	Predplatné ročne Kčs
Jednotná škola	VIII	6 ráz	4.—	24.—
Slovenská reč	XVIII	10 „	1.70	17.—
Jazykovedný časopis	I (VI)	2 razy		
Slovenské odborné názvoslovie	I	10 ráz	2.—	20.—
Filozofický časopis	I (VII)	2 razy	26.—	52.—
Literárnohistorický sborník	X	4 „		
Historický časopis	I (XI)	4 „	20.—	80.—
Slovenský národopis	I (XI)	2 „		
Slovenská archeológia	I	2 „		
Divadelnovedný sborník	I	raz		
Hudobnovedný časopis	I	raz		
Psychologický časopis	I	2 razy		
Ekonomický časopis	I (V)	4 „	9.—	36.—
Biologia	I (VIII)	6 ráz	15.—	90.—
Matematicko-fyzikálny časop.	I (II)	4 razy		
Bratislavské lekárske listy	XXXIII	12 ráz	6.—	70.—
Veterinársky časopis	I (II)	4 razy	12.—	48.—
Chemické zvesti	VII	10 ráz	3.20	32.—
Geografický časopis	I (IV)	4 razy	8.50	34.—
Geologický časopis	I (IV)	2 „		
Sváračský sborník	II	4 „	16.—	64.—
Strojno-elektrotechnický čas.	I	4 „		
Vodohospodársky časopis	I	2 „		
Časopis stavebnícky	I	2 „		

Predplaťte si niektorý z týchto hodnotných časopisov!
Prihlášky posielajte na adresu:
Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava, Klemensova 27/IV.